

Här dog drömmen om folkhemmet

Tjugotre, tjugofyra, tjugofem, tjugosex, tjugosju... Jag vandrar långsamt uppför trapporna och räknar trappstegen. De är åttionio stycken.

Uppifrån Malmskillnadsgatan har man en bra utsikt över Tunnelgatan nedanför. En bit bort brusar trafiken på Sveavägen. Det är en av de första riktiga soldagarna i Stockholm och många tycks redan ha hängt undan sina vinterkläder. Våren med ljus och värme är efterlängtd.

Tunnelgatan är i dag en liten gågata, knappt hundra meter lång. En typisk bakgata dit solen inte riktigt når. En transportsträcka; man går där för att man ska ta trapporna eller för att gå genom gångtunneln som gett gatan dess namn.

■ Tunneln går genom Brunkebergsåsen och förbinder det förmögna Östermalm med det något mindre burgna Norrmalm. Den öppnades 1886 och var på sin tid ett ingenjörstekniskt mästerverk.

När tunnelbyggarna kommit halvvägs genom åsen började nämligen gruset att rasa och husen att sätta sig. Men då fann byggleddaren, kapten Knut Lindmark, snabbt på råd. Han införskaffade en ångmaskin med vars hjälp man lyckades frysa ner gruset i åsen till en temperatur på minus 54 grader. I denna konstgjorda tjäle kunde sedan arbetet med tunneln framgångsrikt slutföras. Och kapten Knut Lindmark fick motta Vasaorden av kung Oscar II.

Det finns många sätt att nå ära och berömmelse, tänker jag när jag kommit fram till Sveavägen. Liksom Knut Lindmark fått sin plats i de svenska historieböckerna håller Olof Palme nu på att få sin. En enkel platta i marken talar om att det var här det hände:

”På denna plats mördades Sveriges statsminister Olof Palme den 28 februari 1986.”

Över en natt blev detta Sveriges mest omskrivna och omtalade plats. Här vallades vittnen, här gjorde världens olika tv-bolag sina nyhets-

inslag – och hit vallfärdade sörjande människor från hela landet.

Och trots att det faktiskt finns fyra hörn i varje gatukorsning kommer detta för alltid att vara gathörnet med stort H: Hörnet Tunnelgatan–Sveavägen.

■ I bakgrunden på de flimrande tv-bilderna syns färgbutiken Dekorimas stora skyltfönster.

Affären finns fortfarande kvar och det händer ofta att turister kommer in och frågar om mordet, berättar Sussie Holler, som sitter i kassan innanför dörren.

– Många är besvikna över att det bara är en liten platta i marken. De hade förväntat sig något större, säger hon.

Dekorima har numera bytt namn till Kreatima. Men det har inget med den negativa publicitet som affären fick när butikschefen begärde ersättning för uteblivna intäkter på grund av avspärrningarna runt mordplatsen, förklarar Sussie. Själv jobbade hon inte här då, men hon kommer ihåg precis hur hon fick höra talas om mordet.

– Jag var arton år och min mamma kom in extra tidigt och väckte mig trots att det var sov-morgon. Hon hade hört om mordet på radio, säger Sussie.

■ Denna apirldag sexton år senare är allt lugnt utanför de stora skyltfönstren med stafflier, färger och annat konstnärsmaterial. En liten pojke går omkring och säljer årets blå-gula majblommor medan två väktare i gröna uniformer passerar.

I kanten av trottoaren finns en stor reklam-tavla där LO förklarar varför man ska vara socialdemokrat: ”Jag är stolt, men inte nöjd!” är budskapet. En röd SL-buss på väg mot Karolinska sjukhuset sveper förbi.

På kaféet tvärs över gatan är en hel vägg fylld med gamla foton. Här finns bilder från ett svunnet Stockholm och filmstjärnor som Greta

Garbo och Marlene Dietrich – och så Olof Palme förstås. På en klassiskt bild ser man honom som änglalik ung kommunikationsminister fotograferad framför SJ:s bevingade hjul.

Strax intill bilden på Palme hänger en annan klassisk pressbild: Den där nattklubbsägaren Jack Ruby avlossar sina dödande skott i magen på Lee Harvey Oswald, mannen som enligt polisen mördade president Kennedy.

Att jämföra Tunnelgatan och Sveavägen är som att jämföra David med jätten Goliat. Tunnelgatan är en liten gatstump, knappt synlig på kartan.

Sveavägen däremot är en aveny och en av huvudstadens mest kända gator. Den är drygt två kilometer lång och sträcker sig från Sergels Torg i Stockholms mitt till Norrtull, där Vasastadens stenhusbebyggelse tar slut. Sitter man om kvällen uppe i Wenner-Gren Centers jättelika höghus vid den norra änden ser man hur alla gatlyk- tor, trafiksignaler och billjus bildar ett glimmande, spikrakt pärlband hela vägen bort till Hötorget.

■ Kvarteren runt Sveavägen är klassisk socialdemokratisk mark. I en trång och mörk lokal på Tunnelgatan 7 bildades 1889 det socialdemokratiska partiet av sjuttio deltagare från hela landet. Eftersom mötet saknade tillstånd fick man redan första dagen besök av polisen.

I dag ligger det socialdemokratiska parti- högkvarteret i ett anonymt men respektingi- vande hus på Sveavägen 68. I receptionen på bot- tenvåningen bakom låsta, fjärrstyrda glasdörrar ser jag två unga kvinnor sitta och svara i telefon med utsikt över gatan.

I huset mittemot ligger biografen Grand. Det var där Olof Palme tillbringade sina sista två tim- mar i livet tillsammans med sin fru Lisbeth och sonen Mårten och dennes flickvän. När filmen var slut gick familjen Palme ut i det svenska vintermörkret och skiljdes åt.

Olof och Lisbeth gick längs Sveavägen söderut mot Adolf Fredriks kyrka där de korsade gatan. Två minuter senare var Sveriges statsmi- nister död, skjuten med två skott i ryggen.

■ Med Olof Palme dog drömmen om det svenska folkhemmet. Ända sedan socialdemo-

kraternas partiledare Per Albin Hansson lanse- rade folkhemstanken i slutet av tjugotalet hade vi trott att Sverige var ett tryggt land där alla ville varandra väl och där handlingberedskapen inför det oväntade alltid var god.

Ordet folkhemmet var inget som Per Albin hittat på själv. Det hade tidigare använts av bland andra bondepolitikern Alfred Petersson i Påboda och högerpolitikern Rudolf Kjellén. Men det var Per Albin som gav folkhemsidén det innehåll som gjorde den till politisk plattform för det svenska samhällsbygget.

Per Albins vision var att åstadkomma ett ”nedbrytande av alla sociala och ekonomiska skrankor som nu skiljer medborgarna i privilegierade och tillbakasatta, i härskande och beroende, i rika och fattiga”.

Nio, tio, elva, tolv, tretton... Jag räknar hur lång tid det tar att korsa Sveavägen. Den är en av Stockholms bredaste gator med sex körfält, breda trottoarer och träd däremellan. I mitten finns en refug där man kan söka skydd om man inte hinner över i tid.

Som gående har jag knappt tjugofem sekun- der på mig. Sedan slår trafikljuset om och det är åter fritt fram för bilarna. Eftersom de är fler och större än gångtrafikanterna har de över en minut till sitt förfogande.

Varje dag passerar här tusentals bilar. På mor- gone och eftermiddagen blir det långa bilköer.

Då går det mycket snabbare att ta tunnel- banan; en av nedgångarna till Hötorgstationen finns just här i hörnet Sveavägen-Tunnelgatan. Det var dit paret Palme var på väg när mördaren steg fram ur dunklet vid Dekorimas skyltfönster.

■ Olof Palme tog gärna tunnelbanan och hade denna kväll bett att få slippa livvakternas säll- skap.

Liksom Per Albin Hansson – som dog av en hjärtattack just när han stigit av spårvagnen i Bromma en sen kväll på väg hem från jobbet i regeringskansliet – tyckte han att det hörde till folkhemmets idé om det öppna och goda sam- hället att en statsminister skulle kunna röra sig fritt bland vanligt folk.

– Det är klart att det var en naiv tanke, det kan man ju säga nu med facit i hand. Men jag tycker att man som människa måste få lov att vara naiv,

säger Lars Collmar som är präst i Adolf Fredriks kyrka, men kanske mera känd för allmänheten som "En präst i natten" i tv på nittioalet.

■ Efter mordet på Olof Palme blev Adolf Fredriks kyrka för några månader en plats dit människor sökte sig för att uttrycka sin sorg. Lars Collmar berättar att kyrkan efter ett tag började likna en sydländsk vallfärdsort med ljus och blommor överallt. Han tror inte att det bara var Olof Palme människor sörjde.

– Symboliskt tror jag vi sörjde att en epok var slut, att visionen om folkhemmet blivit historia i en tid där aktieklipparna och de multinationella företagen tagit över.

De starka sorgereaktionerna efter mordet tror Lars Collmar också kan förklaras utifrån människors starka ambivalens inför Olof Palme som person. Han berörde många och väckte starka antipatier och sympatier.

– Vi var inte färdiga med honom. Jag tror många sörjde sina egna fäder och sina egna uteblivna fadersmord, säger Lars Collmar.

■ Utanför Adolf Fredriks kyrka ligger Olof Palme begravd.

Han är i gott sällskap. På kyrkogården ligger också statsminister Hjalmar Branting och skådespelaren Thor Modéen, mannen som med sitt "strålande tider, härliga tider" gav den svenska naiva optimismen ett ansikte.

Den obearbetade, grå gravstenen är enkel med Olof Palmes energiska namnteckning i svart. I en vas har någon nyligen satt en bukett gula påskliljor.

Hit kommer människor varje dag för att minnas och försöka förstå. Vad mordet på Sveriges statsminister mitt i det offentliga rummet gjort med den svenska folksjälens vet vi ännu inte. Vilka visioner ger kraft till förändring nu när drömmen om folkhemmet är borta?

Jag lämnar Adolf Fredriks kyrkogård och korsar Sveavägen på nytt. I hörnet Tunnelgatan-Sveavägen har LO:s budskap på den stora reklamtavlan just ersatts av ett nytt. Nu är det Svenska Spel som utlovar 100 nya miljonärer varje år.

Vid övergångsstället ser jag en man med mintgrön rullator stå och vänta på sina tjugofem sekunder av fritt tillträde till gatan.

LARS NETTERFORS

lars@netterfors.se

FAKTA

- **Per Albin Hansson** föddes 1885 och var partiledare för Socialdemokraterna 1924–1946 och statsminister 1932–46 (utom sommaren 1936).

- **Olof Palme** föddes 1928, blev statsråd 1963 och sedan partiledare för Socialdemokraterna och statsminister 1969. Han mördades i hörnet Tunnelgatan-Sveavägen i Stockholm på kvällen den 28 februari 1986 då han var på väg hem från ett biobesök tillsammans med sin hustru Lisbeth.

- **Christer Pettersson** dömdes mot sitt nekande i juli 1989 i tingsrätten för mordet på Olof Palme, efter utpekande av Lisbeth Palme, men friades senare i hovrätten.